

УРОЧНА ТА ПОЗАУРОЧНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дослідження проблеми сучасного уроку відомим українським науковцем О. Я. Савченко, розкриває сучасні дидактичні характеристики парадигми освіти. Як зазначає у своїй праці О.Я. Савченко: «Урок – це середовище суб'єкт – суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями; набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду; урахування впливу предметного й інформаційного середовища» [7, с.337].

Учені відзначають переваги урочної форми організації навчання над іншими формами, зокрема такі: чітка організаційна структура; економність, оскільки учитель працює одночасно з великою групою учнів; сприятливі умови для взаємного навчання, колективної діяльності, виховання і розвитку учнів. Проте, існує і низка недоліків: орієнтація на «середнього» учня, відсутність сприятливих умов для забезпечення навчання учнів відповідно до індивідуальної траєкторії розвитку та інші. На нашу думку, доцільно поєднувати названі форми організації, особливо коли йдеться про формування життєво важливих умінь і навичок, до яких можна віднести екологічні уміння.

Екологічні уміння учнів є надбанням особистості, яке може формуватися наскрізно засобами різних форм організації. Однак зважаючи на прикладний характер таких умінь, найбільш сприятливими для реалізації цього процесу є уроки природознавства, трудового навчання, основ здоров'я, «Я у світі», а також інші форми урочної та позаурочної активної навчальної діяльності.

Уроки навчання природознавства у початкових класах здійснюються в різних організаційних формах. Кожна з форм організації навчання природознавства характеризується певною структурою, принципами упорядкування її структурних елементів та взаємозв'язками між ними.

Основною для формування екологічних умінь у початковій школі є уроки природознавства, і різні форми позаурочної діяльності учнів початкових класів. У процесі вивчення природознавства молодші школярі пізнають ті закономірності і закони природи, знання яких складає основу і сенс екологічної освіти.

Формування екологічних умінь молодших школярів пов'язане з умінням спостерігати, встановлювати елементарні зв'язки і залежності, відчувати радість від взаємодії з живими істотами, що знаходяться поруч. Цьому сприяють уроки-екскурсії, що мають велике пізнавальне значення. Вони вчать школярів вдивлятися в навколишні предмети і явища, бачити і чути, помічати природи.

Особливу педагогічну цінність для формування в учнів екологічних умінь має урок «Природа нашого краю», що дозволяє формувати знання про природне оточення, його користь для людини, виробляти вміння практичного характеру, що дозволить учням зробити реальний внесок в збереження природи своєї місцевості. Всю діяльність молодших школярів учитель орієнтує на *моніторинг* природи найближчого оточення. Оскільки основними складниками навколишнього середовища є повітря, вода, ґрунти, енергетичні та біоресурси, то виокремлюють

відповідні їм підсистеми моніторингу. У процесі навчальної діяльності, учні мають можливість вести короткочасні та довготривалі спостереження за станом навколишнього середовища, компонентів природного середовища, природних екологічних систем; за змінами, що відбуваються в них, природними явищами, здійснювати позитивні зміни власними та колективними зусиллями, оцінювати стан навколишнього середовища.

Значним пізнавальним і розвивальним потенціалом володіє така форма організації навчальної діяльності як *дослідження*. Як зазначає Т.М. Байбара, уміння формується у процесі безпосереднього виконання дій учнем. Воно може бути сформованим після одноразового повторення зразка, що пояснюється психологічними механізмами засвоєння способів діяльності [1, с 174].

Значним розвивальним потенціалом для формування екологічних умінь учнів володіють *навчальні проекти*. В українському педагогічному енциклопедичному словнику за редакцією С. Гончаренка „проект” визначається як організація навчання, у якому учні набувають знань і навичок під час планування й виконання практичних завдань-проектів [2, с. 278]. А в енциклопедії освіти, *проектна діяльність* визначається як конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту [3]. Зазначена діяльність є одним з унікальних способів людської практики, пов’язаного із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задуму.

Виконання проектів, максимально пов’язане із життєвими ситуаціями, є найкращим засобом самостійної діяльності майбутніх учителів початкової школи, який стимулює пізнавальний, емоційний розвиток, зацікавлення, дає змогу індивідуалізації та диференціації навчання, розвиває творче мислення, зміцнює в студентів пізнавальну мотивацію, інтегрує набуті раніше знання, формує дослідницькі вміння.

Особливо ефективні в початковій школі нестандартні уроки природознавства – урок-гра, урок-казка, конкурси, що відображають ідеї екологічного освіти.

Позаурочна діяльність створює умови для набуття досвіду прийняття екологічних рішень на основі отриманих знань згідно зі сформованими екологічними уміннями, цінностями, підходами і орієнтаціями. Велика роль позаурочна діяльність в залученні школярів до самостійної роботи, яку вони можуть проводити відповідно до темпу засвоєння, який їм більш властивий, що робить більш продуктивним процес формування екологічних умінь.

Процес засвоєння системи інтегрованих знань з природознавства та способи навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у формування екологічних умінь молодших школярів вимагають системного підходу.

Список використаних джерел

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах / Т.М. Байбара. – Київ: Веселка, 1998. – 333 с.
2. Гончаренко С. У. Метод проектів [Текст] / С. У. Гончаренко // Український педагогічний словник. – К., 1997. – С. 205.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с., с. 717
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник. / О.Я. Савченко – К.: Грамота, 2012. – 504 с